

TÜRK HUKUK SİSTEMİNİN ‘NAMUS’LA İMTİHANI: ULUSAL MEVZUAT VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER AÇISINDAN NAMUS CİNAYETLERİ^a

TESTING THE TURKISH LEGAL SYSTEM WITH THE PHENOMENON OF ‘HONOUR’:
HONOUR KILLINGS IN TERMS OF NATIONAL AND INTERNATIONAL REGULATIONS

Mehtap Hamzaoğlu^b, Emrah Konuralp^c

ÖZ

Bu makalenin temel sorunsalı, namusa dayalı şiddeti önlemeyi hedefleyen modern uluslararası normlara geleneksel toplumsal değerler sisteminin meydan okumasıdır. Bu makalede namusa dayalı şiddetin en radikal biçimi olan namus cinayetlerinin bu cinayetlerin görüldüğü Müslüman toplumlara örnek verilen ama aynı zamanda Batılı anlamda seküler bir hukuk sistemine sahip Türkiye özelinde hukuksal boyutuyla analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’den bazı namus cinayeti örneklerinden hareketle, namus cinayeti işleyenlere karşı ‘Türk Ceza Kanunu’nda verilmesi öngörülen cezalar ve mevzuatta uluslararası normlara uyum çalışmalarına koşut olarak yapılan değişiklikler ele alınmıştır. Bu çalışmayla, Türk hukuk sistemindeki ve yargı organlarının kararlarındaki gelgitlere karşın geleneksel toplumsal değerlerin değil çağdaş hukuk normlarının geçerlilik kazanması yönünde gelişme kaydedildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Namusa dayalı şiddet, namus cinayeti, namus cinayetlerinin hukuksal boyutu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği

ABSTRACT

The major problem to be investigated in this article is the challenge of the traditional social value system to the modern international norms which aim at preventing honour-related violence. The purpose of this article is to make juridical analysis of honour killings as the most radical form of honour-related violence in Turkey, which has a secular legal system in Western sense and a Muslim social setting. To this end, in a departure from some cases of honour killings in Turkey, the penalties envisaged in the Turkish Penal Code and the necessary amendments to be in line with the international regulations are elaborated. This article reaches to the conclusion that despite the oscillation between traditional values and modern norms, the Turkish legal system evolves through the requirements of the modern world in coping with honour killings.

Keywords: Honour-related violence, honour killing, legal aspect of honour killings, gender inequality

^a Bu makalede 20 Haziran 2018 tarihinde İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde savunulan ve Mehtap Hamzaoğlu tarafından Dr. Öğr. Üyesi Emrah Konuralp danışmanlığında hazırlanan “Namusun Gelişimi ve Türkiye’de Namus Cinayetleri” başlıklı tezden yararlanılmıştır.

^b Mehtap Hamzaoğlu, mehtaph53@gmail.com

^c Öğretim Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Emrah Konuralp, e-posta: emrah.konuralp@metu.edu.tr

Gönderilme/Submitted: 13.08.2018, **Düzenleme/Revised:** 19.11.2018, **Kabul/Accepted:** 25.11.2018.

1. GİRİŞ

Maddi ve manevi bütünlük hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, ifade özgürlüğü, evleneceği kişiyi seçme hakkı gibi insan haklarının ihlali olan kadınlara yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının sonucu olarak onların aşağılanarak toplum dışına itilmelerini sağlama aracıdır ve insanlık dışı, onur kırıcı muameleden işkenceye, yaşam hakkının ihlaline kadar gidebilmektedir (Çakmut, 2018, s. 50).

Son yıllarda kullanılmaya başlanan namusa dayalı şiddet kavramı, cinsellikle ilgili konular özelinde dinsel-kültürel kırmızı çizgileri ihlal ettikleri algısıyla bireylerin, özellikle ve büyük çoğunlukla kadınların, şiddetin her biçimine maruz kalması anlamında kullanılır (Idriss, 2011, s. 1). Güney Asyalı ve Ortadoğulu topluluklarda ve bu topluluklardan gelip Batılı ülkelere göç eden gruplar içinde, her sosyal sınıfta ama daha yaygın olarak toplumun az gelişmiş kesimlerinde görülen bu şiddetin faili erkeklerken kurbanı da genç ve savunmasız kadınlardır (Idriss, 2011, ss. 1–2).

Özünde kadın cinselliğini denetleme aracı olan namusa dayalı şiddet, ev sahibi Batılı toplumlarda, grup kimliği ve aidiyeti güçlü olan göçmen topluluklar açısından konunun kültürel kimlik ve çokkültürcülük, emek piyasasına katılım, hizmet gereksinimleri, anayurtlarındaki köklerinin etkisi gibi boyutlarıyla ciddi kaygılara neden olmaktadır (Idriss, 2011, s. 2). Söz konusu göçmen topluluk eğer Müslümanca, genç kadının üzerindeki cinsel baskının çok daha fazla olduğu söylenir ki çizgiyi geçen kadın çoğu zaman kocası, erkek kardeşi, ağabeyi ya da babası tarafından, toplulukça da zımnen onaylanarak, ‘cezalandırılır’ (Idriss, 2011, s. 2). Bu ‘ceza’ yaralama, sakatlama ya da ölüm olabilir...

Bu makalede bu cezalardan en ağırı olan cinayetin; namus cinayetinin, Müslüman bir nüfusa sahip, seküler ve Batılı bir hukuk sistemi olan

Türkiye’de yasal ve hukuksal açıdan değerlendirmesi yapılmaktadır. Çünkü, hukuk araştırmacısı M. M. Idriss’in (2011, s. 3) de dikkat çektiği gibi, son yıllarda Müslüman toplumlarda ve Müslüman diaspora topluluklarında namus cinayetlerinin sürmesinin nedenleri, yasal sistemin bunları önlemedeki rollerini anlamaya yönelik gerçek bir talep mevcuttur.

2. TÜRKİYE’DEN NAMUS CİNAYETİ ÖRNEKLERİ

Namus cinayeti, en genel anlamda, toplum tarafından dayatılan cinsel normlardan saptığı şüphesiyle kadının öldürülmesidir (Faqir, 2001, s. 65). Bu normlardan saparak ve ailesini utandırdığı düşünülen kurbanın aile şerefine bekçisi konumundaki erkeklerce cezalandırılmasıyla bu ‘leke’nin azalacağı inancına dayanır namus cinayeti (Abdelhadi, 2016, s. 67). Bu cinayetlerin neredeyse tamamında, ‘namus lekelenirken’ partner bir erkek olduğu halde yaşamı sonlanan hep kadındır (Sev’er & Yurdakul, 2001, s. 985).

Türkiye’de gerçekleşmiş olan bazı namus cinayeti örnekleri incelediğinde yasal süreçlerin uygulamada aldığı biçimler daha net anlaşılabilir. Örneğin, Nayime Salman cinayetinde, onu viyadükten atarak öldüren üç erkek kardeşinin ömürboyu hapis olarak belirlenen cezaları, ağır tahrik indirimi uygulanarak 4 yıl 5 ay ile 12 yıl 6 ay arasında hapis cezalarına indirilmiştir. Mahkeme, üç sanık kardeşi önce 765 sayılı ‘Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 449. maddesine göre ‘kız kardeşlerini öldürmekten’ ömür boyu hapse mahkûm etmiştir. Daha sonra kurbanın birçok kez evden kaçmasını TCK’nın 51. maddesindeki ağır tahrik tanımına uyduğu gerekçesiyle mahkeme ömürboyu hapis cezalarında indirim gitmiştir. Kardeşlerden biri 12 yıl 6 ay, diğeri 8 yıl 4 ay ve diğeri de 4 yıl 5 ay ağır hapis cezasına çarptırılmıştır (Dağlar, 2001).

Bir diğer örnekte, Güldünya Tören’i kurşunlayarak öldüren kardeşleri Ferit ve İrfan

Tören'i yargılayan Bakırköy 5. Ağır Ceza Mahkemesi sanıkları önce ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırmıştır. Sonra İrfan Tören'in duruşmadaki iyi hali nedeniyle cezasını müebbet hapse; olay tarihinde 18 yaşını doldurmamış olan Ferit Tören'in cezasını ise önce 14 yıla, sonrasında duruşmadaki iyi hali nedeniyle de 11 yıl 8 aya indirmiştir. Davanın temyiz incelemesini gerçekleştiren Yargıtay 1. Ceza Dairesi, sanıklara verilen mahkûmiyet kararlarını usul ve esastan bozmuştur. Bozma kararının ardından davayı tekrar inceleyen Bakırköy 5. Ağır Ceza Mahkemesi, 'taammüden öldürmeye teşebbüs etmek' ve 'taammüden adam öldürmek' suçlarından İrfan Tören'i müebbet, Ferit Tören'i de 23 yıl 4 ay hapse mahkûm etmiştir (Hürriyet, 2013).

Zümrete Eker örneğinde ise, Zümrete'yi öldüren C. B.'yi yargılayan Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi, sanığı önce ağırlaştırılmış ömürboyu hapis cezasına mahkûm etmiştir. Sonra sanığın suç tarihinde 18 yaşından küçük olduğu ve duruşmadaki iyi hali dikkate alınarak cezası 17,5 yıla indirilmiştir (Bozarlan, 2017).

Bu örneklerde olduğu gibi töre ve namus cinayetlerinin çoğunda 765 sayılı TCK'nın haksız tahrik, iyi hal ve yaş indirimine ilişkin maddeleri uyarınca cezalarda önemli ölçüde indirim uygulanmıştır. Bu cinayetlerde sanıkların indirim alması için başvuru belki de en önemli madde 765 sayılı TCK'nın 462. maddesidir. Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde yürürlükten kaldırılan madde, yürürlükte kaldığı süre boyunca çok tartışılmıştı. 765 sayılı mülga TCK'nın yürürlükten kaldırılan ve namus cinayeti maddesi olarak da anılan 462. maddesi şöyleydi:

Yukarda geçen iki fasılda beyan olunan fiiller, zinayı icra halinde veya gayrimeşru cinsî münasebette bulunduğu esnada meşhuden yakalanan veya zina yapmak veya gayrimeşru cinsî münasebette bulunmak üzere yahut henüz zina yapmış veya gayrimeşru cinsî münasebette bulunmuş olduğunda zevahire göre şüphe edilmeyecek surette görünen bir koca veya karı

yahut kız kardeş veya fûruğdan biri yahut bunların müşterek faili veya her ikisi aleyhinde karı veya koca yahut usulden biri veya erkek veya kız kardeş tarafından işlenmiş olursa fiilin muayyen olan cezası sekizde bire indirilir ve ağır hapis cezası hapis cezasına tahvil olunur. Müebbet ağır hapis cezası yerine dört seneden sekiz seneye ve idam cezası yerine de beş seneden on seneye kadar hapis cezası verilir.

462. maddenin Türk hukuk sisteminin bir önkabulünü yansıttığını ve evlilik dışındaki her türlü ilişkiyi gayrimeşru olarak kabul ettiğini savunan Ece Göztepe (2005, ss. 35–36), söz konusu maddenin taşıdığı anlayışın, ataerkil düzende kadınların bir ailenin şeref ve namusunun taşıyıcıları oldukları ve ailenin erkeklerinin de kadınların cinsel yaşamını denetlemeleri gerektiği önkabulüne dayandığını öne sürer. Diğer bir deyişle, mülga TCK'nın 462. maddesindeki indirim nedeni de 'aile şeref ve haysiyetini korumak' olarak algılanmaktaydı. Dolayısıyla burada, aile ve toplumdaki ataerkil yapılanmanın siyasal yaşam ve hukukun uygulanmasına yön vermesi söz konusudur.

765 sayılı mülga TCK'nın 462. maddesi açısından önem taşıyan bir başka saptama da Mahmut Tezcan'a aittir. Tezcan (2003, s. 19), namus cinayetlerinin tahrik nedeniyle aniden işlenen cinayetler olmadığını vurgular. Aksine, bunların önceden tasarlanmış, planlanmış ve kasıtlı cinayetler olduğunu belirterek, bu nedenle tahrik indirimi uygulanmaması gerektiğini savunur.

Bu yönüyle ele alındığında, birçok namus cinayeti vakasının olay anında tahrik nedeniyle aniden işlenen cinayet olmadığı görülür ki örneklerdeki cinayetlerde de kurbanlar aile meclisi tarafından, töre gereği alınan kararlar doğrultusunda, önceden tasarlanmış ve planlanmış şekilde öldürülmüşlerdir. Birkaç örnekte failin 18 yaşından küçük kardeş olması da ailenin töreye bağlı namus cinayeti işlerken mülga TCK'nın hükümlerini dahi gözettiler, yani son derecede 'bilinçli' ve soğukkanlı davrandığı ve 18 yaşını doldurmamış çocuklara yaş indirimi

uygulandığından, bu yaştaki çocukları suça ittiği açıktır.

Nitekim namus cinayetleri önceden planlanmış cinayetler olmasına karşın, sanıkların mülga TCK'nın 462. maddesinden yararlanmalarının yarattığı tartışmalar ve mahkeme kararları arasındaki çelişkiler nedeniyle Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1989 yılında verdiği bir kararda, 462. maddenin uygulanma koşullarını zaman ve kişi yönünden belirlemiştir. Zaman koşulunun gerçekleşmesi için fiilin, mağdurun meşru olmayan ilişki veya zina halinde olduğu sırada veya ilişkide bulunmak üzere iken veya henüz ilişkide bulunmuş olduğu sırada gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Kişi koşulunda ise, suçun mağdurlarının ve faillerinin tespiti amaçlanmıştır (Göztepe, 2005, s. 36). Yargıtay Ceza Genel Kurulu, söz konusu kararında, zaman koşulunu belirleme gerekçesinde güdülen amacı, "failin fiilin işlendiği sırada kişiliği itibarıyla aile onuru bakımından derin ve çok ağır tarzda uğradığı saldırının iradesi üzerinde yarattığı büyük sarsıntı" olarak açıklamıştı. Gerekçeden de anlaşıldığı gibi, ağır tahrikten etkilenecek cinayet işlendiğinin kabul edilebilmesi için, failin ağır tahrik olarak kabul edilen olayın gerçekleştiği ana şahit olması veya hemen olayın üzerine olay yerinde bulunması gerekir. Oysa söz konusu cinayetler günler, aylar hatta yıllar sonra işlenmiştir. Dolayısıyla, bu cinayetlerde ağır tahrik indiriminin uygulanması Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun ilgili kararı ile örtüşmez.

Tezcan'ın (2003, s. 3) 462. maddeye yönelttiği bir diğer eleştiri de bu hükmün cinayet işlemeyi özendirici olduğu yönündedir ve Türkiye'de namus olgusu ve algısı nedeniyle namus cinayetleri konusunda toplumda sessiz bir kabul olduğunu vurgulayan Tezcan, 462. madde indirimi nedeniyle verilen mahkeme kararlarının da cinayetleri teşvik edici olduğunu ifade eder.

Çok eleştirilen bu madde, Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla iptal davasına da konu olmuş; ancak, Anayasa Mahkemesi maddeyi Anayasa'ya aykırı

bulmamış, madde ancak AB uyum çalışmaları sırasında 2004 yılında yürürlükten kaldırılabilmiştir.

3. YARGITAY KARARLARINDA ESKİ TCK'YA GÖRE NAMUS CİNAYETLERİ

Yargıtay'ın töre ve namus cinayetleriyle ilgili kararlarında, 765 sayılı mülga TCK'nın genellikle tahrik indirimiyle ilgili hükümleri tartışılmış ve karara bağlanmıştır.

Namus cinayeti maddesi olarak da anılan TCK'nın 462. maddesinin (Göztepe, 2005) yürürlükte olduğu dönem boyunca, gayrimeşru cinsi münasebet ve zina kavramları tam olarak açıklanmamış, bu nedenle konu içtihadı bırakılmıştır. Bu durum, söz konusu kanun yürürlükte olduğu süre boyunca töre ve namus cinayeti faillerinin ceza indiriminden yararlanmasına imkân sağlamıştır (Kaya, 2014, s. 423).

Ece Göztepe'nin (2005, ss. 39–41) Yargıtay'ın 1975–2003 yılları arasında 28 yıllık dönemde verdiği kararlar üzerinde yaptığı çalışmayla, bir namus cinayetinden söz edilebilmesi için Yargıtay'ın aradığı ölçüt saptanmıştır: Mağdur, aile üyelerinden biri tarafından öldürülmüş olmalıdır. Burada aile kavramıyla kastedilen çekirdek aile değil, akrabaları da kapsayan geniş ailedir. Hatta akrabalık bağı olmayan ancak aynı memleketteki kişileri de kapsayan bir aile kavramı söz konusudur. Bu konuda Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir kararı da söz konusudur (Yargıtay, 1989, ss. 1468–1469).

Mahkemelerin ve Yargıtay'ın tahrik indirimi uyguladığı olaylarda dayandığı gerekçeler fail lehinedir. Fail-mağdur ilişkisinde olay mağdur açısından değil, büyük çoğunlukla erkek olan fail açısından değerlendirilmektedir. Bu olgu, yargı erkinin de objektif hukuk normları yerine eril iktidar anlayışı ile hüküm verdiğine işaret eder.

4. ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Namus cinayetlerinde özel ağır tahrik indirimi maddesi olarak anılan 765 sayılı mülga TCK'nın 462. maddesinin Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla iptal talebiyle Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirildiği yukarıda belirtilmişti. Anayasa Mahkemesi, 1997/745 esas ve 1998/748 karar sayılı 16.07.1998 tarihli kararıyla 462. maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığına hükmetmişti (Anayasa Mahkemesi, 1998).

Kararın iki yönden önemi vardır: Birincisi, Anayasa Mahkemesi en üst denetim mahkemesi olarak zina veya gayrimeşru ilişki nedeniyle faile tahrik indirimini öngören maddeyi Anayasa'ya uygun bularak, erkek egemen bir bakış açısıyla, ataerkil yapının güçlenmesine katkı sağlamış, erkeğin kadın bedenini denetleme hakkına sahip olduğunu kabul ederek bunu meşrulaştırmıştır. İkincisi, söz konusu karar 16.07.1998 tarihinde verildiği halde, gerekçeli karar yaklaşık 5 yıl sonra (22.11.2003) *Resmi Gazete*'de yayımlanmıştır. Gerekçeli kararın bu kadar süre bekletilmiş olması dikkat çekicidir. Zira gerekçeli kararın *Resmi Gazete*'de yayımlandığı tarih, mülga TCK'nın 462. maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından yürürlükten kaldırılmasından 4 ay sonraya denk düşer. Anayasa Mahkemesi kararının söz konusu maddenin yürürlükten kaldırılmasından sonra *Resmi Gazete*'de yayımlanması düşündürücüdür. Bu zamanlama ile Anayasa Mahkemesi'nin, TBMM'nin aldığı yürürlükten kaldırma kararı üzerinde bir etkisi olmamıştır. Kararın nitelik olarak dikkat çeken yönü, Anayasa Mahkemesi'nin, 462. maddenin Anayasa'nın eşitlik ilkesine ve kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirme hakkına aykırı olmadığına hükmetmiş olmasıdır (Göztepe, 2005, s. 36).

462. maddenin Anayasa'ya aykırı olduğunu öne sürerek Anayasa Mahkemesi'ne başvuran İstanbul Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi'dir. Mahkemenin, Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya neden olan

yargılama konusu olay ise “kız kardeşini gayri meşru cinsi münasebette bulunduğu şüphe götürmeyecek şekilde gören ağabeyinin, müştekiyi yaralama eylemi”dir. Bu eylemin, adam öldürmeye tam teşebbüs fiiline ve iddiasına uyan 765 sayılı mülga TCK'nın 448. ve 62. maddeleri gereğince cezalandırılması istemiyle açılan davayı görmekte olan mahkeme, davada uygulanma olasılığı bulunan 765 sayılı mülga TCK'nın 462. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına vararak iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştu (Anayasa Mahkemesi, 1998).

Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi, zina veya gayri meşru ilişkiyi fail açısından tahrik unsuru sayıp, mülga TCK'nın müebbet ağır hapis cezasının 4 yıldan 8 yıla kadar ve idam cezasının da 5 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasına indirilmesini öngören hükmünün Anayasa'ya aykırılığına ilişkin iptal başvurusunda iddiasını şöyle gerekçelendirmiştir:

Yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı; kişiliğe bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel haklardandır. Özgür iradesi ve tercihleri ile yaşamını sürdüren – hele de reşit ve mümeyyiz olan– bir bireye, başka bir bireyin sahipliği ve tahakkümü iddiasından, başkasına yar etmeme egoizminden ve ‘namus temizleme’ düşüncesinden kaynaklanan bu maddenin hukukun genel ilkelerine uyar yönü bulunmamaktadır. Örneğin, eşinin veya kız kardeşinin işi, aşısı ve yaşamı ile ilgilenip ilgilenmediği, sevgi bağının ne durumda olduğu ve benzeri konular da gözardı edilerek; sahiplik iddiasındaki sanığı; isterse maddede yer alan yakınını, isterse onun cinsel eylem ortağını veya isterse her ikisini öldürme veya yaralamada mazur görüp cezasını önemli ölçüde hafifletmek, adalet duygusuna uygun değildir. Kaldı ki; sanığın şiddetli elem veya gazapla hareket ettiği düşüncesi esas alınıyor ise, TCK'nın 51. maddesi çerçevesinde bir tahrikin mevcudiyeti ve onun da haksız olup olmadığı tartışılabilir. Sonuç olarak TCK'nın 462. maddesinin; Anayasa'nın, a) Temel hak ve özgürlüklerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanma hakkını vurgulayan başlangıç hükümlerine,

- b) Temel hak ve özgürlükleri sınırlayan engellerin kaldırılması yolunda Devlete yüklediği temel görevlerle ilgili 5. maddesine,
- c) (İtiraz konusu maddenin içerdiği sanıklar ve mağdurların tespitinde, aynı derecede yakınlar arasında bazılarının ayrılıp seçilmiş oldukları cihetle) kanun önünde eşitliğe dair 10. maddesine,
- d) 'Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir' hükmünü içeren 12/1. maddesine,
- e) 'Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir' hükmünü içeren 17/1. maddesine,
- f) 'Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir' hükmünü içeren 19/1. maddesine,
- Aykırı olduğu düşünüldüğünden TCK'nın 462. maddesinin iptali için keyfiyetin Anayasa Mahkemesi'ne sunulmasına, ilgili evrak örneklerinin işbu karara ekli olarak gönderilmesine oybirliği ile karar verildi. (Anyasa Mahkemesi, 1998)

Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin evrensel hukuk ilkelerine ve temel insan haklarına atıfla gerekçelendirdiği bu iptal talebini, Anayasa Mahkemesi, reddederek bunu aşağıdaki çoğunluk görüşüne dayandırmıştır:

Yasa önünde eşitlik herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Yasaların uygulanmasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırıcılığı gözetilemez ve bu nedenlerle eşitsizlik yaratılamaz. Bu ilke, birbirleriyle aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Kimi yurttaşların haklı bir nedene dayanarak değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Sınırlama kararı uyarınca incelenen kuralda gayri meşru ilişki halinde yakalanan veya bu ilişkide bulunmak üzere olan ya da henüz bu ilişkide bulunmuş olduğundan şüphe edilmeyecek şekilde görülen kız kardeşle cinsel ilişkide bulunan kişilere karşı erkek veya kız kardeşin işlediği öldürme veya etkili eylem suçlarından dolayı hükmedilecek cezaların indirilmesi öngörülmektedir.

Maddede kız kardeş ile belirtilen hallerde yakalanan veya görülen cinsel ilişki ortağına karşı gerçekleştirilen öldürme veya yaralama suçlarında failin cezasından indirim yapılması öngörülürken, failin erkek veya kadın olması gibi bir durum dikkate alınmamıştır. Faile verilecek ceza indirilirken cinsiyet ayrımı yapılmadığından eşitlik ilkesine aykırılıktan söz edilemez. Aynı suç işleyen kız kardeşin de aynı kurallara göre cezasından indirim yapılacak olması karşısında Anayasa'nın 10. maddesine aykırılık savı yerinde değildir.

Kaldı ki, yasakoyucu cezalandırma yetkisini kullanırken Anayasa'nın temel ilkelerine ve ceza hukukunun ana kurallarına bağlı kalmak koşuluyla, toplumda hangi eylemlerin suç sayılıp sayılmayacağı, suç sayılacaksa hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımıyla karşılanacağı, hangi durum ve davranışların ağırlaştırıcı ya da hafifletici öge olarak kabul edileceği, konusunda ceza siyaseti, ülkenin sosyal, kültürel yapısı ve etik değerlerini de gözönünde bulundurarak takdir yetkisine sahiptir. Açıklanan nedenlerle, iptal isteminin reddi gerekir. Başvuran mahkeme itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 5., 12., 17. ve 19. maddelerine de aykırı olduğu savında bulunmaktadır. Mahkemece dayanılan bu maddeler hak ve özgürlüklerle ilgili olup, itiraz konusu kurallarla, Anayasa'nın anılan maddeleri arasında doğrudan bir ilişki görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, iptal isteminin reddi gerekir. (Anyasa Mahkemesi, 1998)

Anayasa Mahkemesi, bu kararını 4'e karşı 7 oyla vermiştir. Karara karşı çıkan Anayasa Mahkemesi'nin 4 üyesinin karşı oy gerekçesi de maddenin neden iptal edilmesi gerektiği konusunda fikir vermesi bakımından önemlidir. Bu üyelerin karşı oy gerekçesi şöyledir:

Burada [bu maddede], suçtan zarar görenin sıfatına göre indirim yapılması söz konusudur. Maddede belirtilen durumların, fail için ağır bir tahrik oluşturduğu düşüncesiyle bu düzenlemenin yapıldığı anlaşılmaktadır. TCK'nın 51. maddesinde 'haksız tahrik'e yer verilerek adi ve ağır tahrik düzenlenmiş ve buna bağlı olarak kimi indirimler kabul edilmiştir. Her iki maddede de faillerin tahrik oluşturan fiilin etkisiyle suç

işlemeleri indirim nedeni kabul edilmekte, ancak itiraz konusu 462. maddede sayılan durumlarda, daha fazla indirim öngörülerek fail için bir çeşit imtiyaz oluşturulmaktadır.

Anayasa'nın 10. maddesinin ilk fıkrasında kanun önünde eşitlik ilkesine yer verildikten sonra ikinci fıkrasında 'hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz' denilmektedir. Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesi aynı durumda olanlar arasında farklı uygulamaya engel ise de kimilerinin ayrı kurallara bağlı tutulması, konularından ve özelliklerinden kaynaklanıyorsa eşitlik ilkesinin zedelendiğinden söz edilemez. Ancak aynı durumda olanlardan bazılarının itiraz konusu kuralda olduğu gibi, diğerlerinden daha fazla koruma görmesi onları suç işlemede imtiyazlı hale getireceğinden eşitlik ilkesi ile bağdaşmaz. Suçtan zarar görenin sıfatı ise, ancak Türk Ceza Yasası'nın haksız tahriki düzenleyen 51. maddesi uygulanırken cezanın kişiselleştirilmesi sırasında yargıç tarafından gözetilecek bir husus olup, kimilerine ayrıcalık tanınmanın gerekçesi olamaz. Öte yandan, maddenin kendi içindeki kız kardeş-erkek kardeş ve usul-furuğ ayrımı da, ikinci bir eşitsizliğe neden olmaktadır. Maddenin sınırlama kararı uyarınca incelenen bölümünde, erkek kardeş için öngörülen indirimin kız kardeş için kabul edilmemesi de bu eşitsizliği bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan ve diğer hak ve özgürlükler arasında öncelikli bir yere sahip olan yaşam hakkına yapılan saldırının, şeref ve haysiyeti koruma veya kurtarma gibi bir gerekçeyle de olsa büyük ceza indirimi ile adeta onaylanır hale gelmesi kabul edilemez. Anayasa'nın Başlangıç'ında ve 174. maddesinde belirtilen çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış çoğulcu özgürlükçü ve katılımcı demokrasilerde insana tanınan öncelik ve ceza hukukundaki gelişmeler de gözetildiğinde itiraz konusu kuralın, Anayasa'ya aykırılığı daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Açıklanan nedenlerle, Türk Ceza Yasası'nın itiraz konusu 462. maddesinin sınırlama kararı uyarınca incelenen bölümünün, Anayasa'ya aykırı olduğu ve iptali gerektiği düşüncesiyle

çoğunluk görüşüne katılmıyoruz. (Anayasa Mahkemesi, 1998)

Anayasa Mahkemesi üyelerinin çoğunluk ve azınlık görüşleri incelendiğinde; çoğunluğun 765 sayılı mülga TCK'nın 462. maddesinde düzenlenmiş ağır tahrik indirimini Anayasa'ya uygun buldukları, bu karara varırken de normatif bir inceleme ve sorgulama yapmadan sadece yasanın metnini esas aldıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, uygulamada, erkeğin kadını denetleme hakkı olduğu görüşüne dönüşen 462. maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından da benimsendiği şeklinde yorumlanabilir. Erkeklere tanınan böyle bir imtiyazın insan haklarına, eşitlik ilkesine ve adalet anlayışına aykırı olduğu düşünülmemiştir. Karar, yasa metnine sadık kalınarak, erkek egemen sistemin onaylanması niteliğindedir. Anayasa Mahkemesi bu kararıyla evlilik dışı her türlü ilişkiyi gayri meşru saymış ve fail ve mağdurların belirlenmesinde eşitlik ilkesine aykırılık iddiasında sadece faili esas almıştır (Göztepe, 2005, ss. 36–39).

Azınlık görüşü incelendiğinde ise, karara muhalif üyelerin, namus cinayetlerinde indirim uygulamasına temelden karşı çıkmadıkları görülür. Muhalif üyelerin itirazı teknik mahiyettedir. Namus, şeref, haysiyet gibi nedenlerle işlenen cinayetlerin hukuk sisteminin neredeyse koşulsuz kabul ettiği bu olgunun, esastan reddi azınlık görüşünde de yoktur. Bu tür olgular nedeniyle cinayet işleyenlere indirim uygulanmasının modern hukukta yeri olmadığı yönünde de bir itiraz yapılmamıştır (Göztepe, 2005, s. 39).

5. YENİ TCK VE YARGITAY KARARI

765 sayılı mülga TCK'nın yürürlükten kaldırılmasından sonra, bu yasanın yerini alan ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni TCK'da töre saikiyle kasten öldürme suçu, kasten öldürme suçunun nitelikli hali (nitelikli insan öldürme) olarak kabul edilerek cezası ağırlaştırılmış ve böylece namus cinayetlerinin önüne geçilmesi

hedeflenmiştir (Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2004). Ancak yeni TCK'nın 'haksız tahrik' konusunu düzenleyen 29. maddesi ile 'kasten öldürme' suçunun nitelikli halini düzenleyen 82. maddesine mahkeme kararlarında yapılan atıflar ile ceza indiriminin namus saikiyle işlenen suçlarda da uygulandığı görülmüştür. Bu durum yeni TCK'nın 29. ve 82. maddeleri açısından yeni bir tartışmaya neden olmuştur.

Töre ve o saikle işlenen namus cinayetlerinin, 'haksız tahrik' indiriminden yararlanmasının önüne geçilmesini amaçlayan düzenlemelere rağmen, uygulamada sorun tam olarak çözülememiştir. Çünkü, 82. maddede töre ve namus kavramı ile namus cinayetleri kavramı tam olarak açıklanmadığı için yargılama aşamasında tereddütler oluşmakta, namus saikiyle işlenen cinayetlerin töre cinayeti sayılıp sayılmayacağı konusunda gri bir alan oluşmaktadır. Göztepe (2005, s. 43), yeni TCK'daki 82. madde ve 29. madde arasında ilişki kurma açısından yargıya yorum görevi düştüğünü vurgular ve düzenlemenin her ne kadar namus cinayetleri açısından hedefe ulaştığı düşünülse de eğer yargı toplumsal değerlerle ilgili olarak eski yorumlarını gözden geçirmezse uygulamada namus cinayetlerine haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceği anlamında uyarıda bulunur.

Bir olayda haksız tahrik hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaksa, artık bu olayda töre saikiyle fiilin işlendiğinden bahsedilemez (Artuk, Gökçen, Alşahin, & Çakır, 2017, s. 111). Namus saikiyle işlenen cinayetlerde failler, töre saikiyle işlenen cinayetlerden farklı olarak, haksız tahrik koşullarının bulunduğu bahisle ceza indiriminden yararlanabileceklerdir.

TCK m. 29'un gerekçesinde töre veya namus cinayeti denilen akraba içi öldürme suçlarında haksız tahrik hükmünün uygulanamayacağı belirtilmiştir. Ancak sadece töre cinayetlerinde değil, gerekçesi namus olan hiçbir suçta ceza indirilmemelidir (Centel, Zafer, & Çakmut, 2017, ss. 61–62). Ayrıca

TCK madde 29'un gerekçesinde yer verilen bu açıklama uygulamayı değiştirmeye yetmeyecektir. Nitekim namus saikiyle gerçekleştirilen insan öldürme suçları ile töre saikiyle işlenen insan öldürme suçlarını yargılama aşamasında ayırtırmak ve delillendirmek her zaman gerçek anlamıyla mümkün olmayabilir. Bu da işlenen cinayetlerin töre saikiyle işlendiğinin ispatlanamamasına ve cezanın miktarının daha düşük olmasına sebep olacaktır. Töre saikinin ispatlanamaması ayrıca bu suçlarda haksız tahrik indirim de uygulanmasına ve verilecek cezanın daha da azalmasına imkan sağlayacaktır.

Nitekim uygulamada da yargı kararları arasında uyumsuzluklar ortaya çıkmıştır.

Töre ve namus cinayetleriyle ilgili olarak, Yargıtay 1. Ceza Dairesi ile Yargıtay Başsavcılığı'nın görüş farklılığına düştüğü bir olayda Yargıtay Ceza Genel Kurulu konuyu karara bağlamıştır.

Yargıtay Ceza Kurulu'nun, 14.06.2011 tarih ve 2011-1-138 esas ve 2011-130 sayılı kararına konu olan dava, töre ve namus cinayeti ile 'haksız tahrik' indirimi uygulaması açısından öğreticidir.

Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi, 15.01.2008 tarih ve 77/1 sayılı kararı ile nişanlısının eski erkek arkadaşını öldüren, babasını ise yaralayan Caner'in, bu eyleminin töre cinayeti olmadığından hareketle, ağırlaştırılmış müebbet hapisle değil, 20 yıl hapisle cezalandırılmasına hükmetmiştir. Re'sen temyize tabi olduğu için dosya Yargıtay'ın önüne gelmiştir. Yargıtay 1. Ceza Dairesi dosyayı incelemiş ve sanığın eyleminin 5327 sayılı yeni TCK'nın töre cinayetini düzenleyen ve indirim öngörmeyen 82. maddesine uyduğuna hükmederek, Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararını bozmuştur. Yerel mahkeme, Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin bozma kararına uyararak, sanığı yeni TCK'nın 82/1-k maddesi (töre cinayeti) uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm etmiştir. Yine re'sen temyize tabi olan bu karar da Yargıtay'ın önüne gelmiş ve Yargıtay 1. Ceza Dairesi tarafından onanmıştır. Yargıtay Cumhuriyet

Başsavcılığı ise onama kararına itiraz etmiş, eylemin töre cinayetine girmediğini öne sürmüştür. Bu durumda dava Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından incelenmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararıyla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın itirazını kabul ederek, olayın töre cinayeti olmadığına hükmetmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu içtihat niteliğindeki kararını verirken, davaya konu olan olayda töre cinayeti koşullarının bulunmadığına hükmetmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararının dayandığı çoğunluk görüşü şöyledir:

Gerek 5237 sayılı Türk Ceza Yasası'nın hazırlık çalışmaları, gerekse öğretilerdeki görüşler, yasal düzenlemeler ile birlikte değerlendirildiğinde, yasa koyucunun bilinçli bir tercih olarak 'töre saiki' kavramına yer verdiği ve 'namus saiki' kavramını kullanmadığı, töre saiki ile işlenen namus cinayetlerinin bu kapsamda mütalaa edilmesini arzu ettiği, buna karşın toplumda 'namus cinayeti' olarak adlandırılan her kasten öldürme fiilini töre saikiyle kasten öldürme içinde değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir iradesinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yasa koyucunun öngörmediği bir şekilde namus saiki ile töre saiki kavramlarının özdeşleştirilmesi, yasa maddesinin kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanmasıdır ki buna 5237 sayılı TCK'nin 2/3. maddesi uyarınca yasal olarak bulunmamaktadır.

Bu açıklamalar ışığında birinci uyuşmazlık konusu değerlendirildiğinde:

Sanığın, kasten öldürme eylemini, nişanlı olan Nedime'yi telefonla rahatsız ettiğini düşündüğü maktul ile konuşmaya gittiğinde aralarında geçen konuşma sonucunda gerçekleştiğine ve töre saikiyle hareket ettiğine ilişkin hiçbir kanıt ve hatta iddia bulunmadığına göre eylemin 5237 sayılı TCK'nin 82-1-k maddesinde düzenlenen töre saikiyle kasten öldürme suçunu oluşturduğunun kabulü olanaklı değildir.

Sanık hakkında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının gerekip gerekmediğine ilişkin ikinci uyuşmazlık nedenine gelince;

Töre saikiyle işlenen suçlarda haksız tahrik özel bir öneme sahip olup madde ile ilgili yasama çalışmalarında; 'Maddedeki düzenleme

nedeniyle bir suçun mağduruna yönelik olarak gerçekleştirilen fiiller dolayısıyla fail haksız tahrik indiriminden yararlanmayacaktır. Örneğin, cinsel saldırıya maruz kalmış kadına karşı babasının veya erkek kardeşinin işlediği öldürme fiilinde, haksız tahrike dayalı olarak ceza indirimi yapılmayacaktır. Maddedeki haksız fiil terimi, bir davranışın hukuk düzenince tasvip edilmediği anlamına gelmektedir. Ancak böyle bir haksız fiil yapan kişiye karşı yönelik fiilin varlığı durumunda maddenin uygulanması söz konusu olabilecektir' şeklinde açıklanmış, maddenin gerekçesinde de; 'töre saikiyle öldürme halinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmedilecektir. Ancak bu hükmün uygulanabilmesi için somut olayda tahrikin koşullarının bulunmaması gerekir' denilmiştir. (İstanbul Barosu Yargıtay Karar Arşivi, 2011)

Karardan da görüldüğü gibi, namusla ilgili cinayetlerin töre cinayeti olup olmadığı konusunda yargı organları arasında görüş ayrılığı söz konusudur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, bu olayda, failin suç işleme yönünde önceden karar vermeksizin, dışarıdan gelen etkinin ruhsal yapısında yarattığı karışıklığın sanığı suç işlemeye yönelttiği sonucuna varmış ve sanığın eyleminin töre saiki ile gerçekleşmediğine hükmetmiştir.

Yasa koyucu töre cinayetlerini 'kastan adam öldürme' suçunun nitelikli halleri içine alarak, verilecek cezayı ağırlaştırmış ve töre cinayetlerinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede yasa koyucu, töre cinayetlerinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmüştür. Ancak, ele aldığımız örnek davada olduğu gibi, namus saikiyle işlenen cinayetleri özel olarak tanımlamamıştır. Doktrinde çoğunluk görüşü Yargıtay'ın uygulamasına paralel olarak, töre saikinin namus saikini de kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiği yönündedir (Koca & Üzülmüş, 2018, s. 120). Ancak namus saikiyle işlenen her cinayet, töre saikiyle işlenen bir cinayet olarak kabul edilmeyebilecektir. Yargıtay da namus saikiyle işlenen her cinayeti töre saikiyle işlenen cinayet olarak kabul etmemektedir (Tezcan, Erdem, & Önok, 2016, s. 164). Bu da töre saikinin ispatlanamadığı

hallerde, namus saikiyle cinayet işleyen failer lehine bir durum yaratacaktır. O halde, namus saikiyle işlenen cinayetler, töre saikiyle işlenen cinayetler olarak kabul edilmeyecek, adam öldürme suçunun nitelikli halleri arasında yer almayacaktır. Failer, suçun töre saikiyle işlenmediğini, haksız tahrik altında işlendiğini iddia edecek ve haksız tahrik indiriminden yararlanarak daha az cezaya çarptırılacaklardır.

6. DÜNYADA KADINLARIN EŞİTLİK MÜCADELESİ VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Fransız Devrimi'nde, kadınlar kendilerinin de eşit olduğunu öne sürdüklerinde kötülük kaynağı olarak görülmüşlerdir ve dönemin 'devrimci mahkemeleri'nin verdiği kararlarla idam edilmişlerdir. Kadın, Fransız Devrimi'nde bile kafasını kaldırdığında öldürülmüştür. Kadın mücadelesi ölümle başlamıştır. Fransız Devrimi'nde etkin rol almış ve kadın hakları için mücadele etmiş olan Olympe de Gouges ve o dönemde ünlü olan entelektüel Madama de Rolland idam edilmiş ve haber 10 Kasım 1793 tarihli *Le Moniteur* gazetesinde yer almıştır. Haberin ilginç yönü, bu idamların kadınlara büyük ders olduğunu bildirmesidir. Gazete idamları şöyle haberleştirmişti: "Olympe de Gouges devlet adamı olmak istedi ve yasa onu, cinsine yakışan erdemleri unuttuğundan dolayı cezalandırdı... Roland ise, (...) bir anneydi, ama doğasının üstüne çıkmak isterken onu feda etmiş, bilgiç olma arzusu cinsinin erdemlerini unutturmasına yol açmıştı. Her zaman tehlikeli olan bu unutuş da, onun idam sehpasında can vermesine yol açtı" (Berktaş, 2015, ss. 22–23).

Batı dünyasında da kadınlar yüzyıllar boyunca erkeklerin egemenliği altında yaşamaya devam etmiştir. Hukuk düzeninde olduğu gibi din ve felsefe de kadının erkeğin egemenliği altında ikinci sınıf olarak varlığını sürdürmesini olağan göstermişti. Napoléon Bonaparte, 'Yurttaşlar Yasası'nda kadını

reşit olmayan çocuklar, kısıtlılar ve deliler ile aynı kategoride değerlendirmişti. Kilise ve Hıristiyan edebiyatı da kadının erkeğe göre alt düzeyde olduğunu savunmuştu. Rousseau, bağımlılığın kadınlar için doğal bir durum olduğu ve aklın gereği olduğunu iddia etmişti (Caporal, 1982, ss. 13–16).

Tarih, kadını asla tarih yapıcılar arasına almamıştır. Ondan sadece dinsel inançları veya skandalları nedeniyle söz etmiştir. Fransız Devrimi'nden sonraki süreçte de durum farklı olmamıştır. Sosyal tarih erkek egemen bir bakış açısıyla yazılmış, sınıf mücadelesi, ekonomik ve sosyal haklar ön plana çıkarılmış, cinsiyet sorunu yine arkalarda bırakılmıştır. 1970'lere gelinceye kadar kadın demografik olarak yok sayılmıştır, ta ki, 1979 yılında Fransa'da 'Tarihsel Demografi ve Kadınlar' konferansı toplanıncaya kadar. Ancak bu konferanstan sonradır ki, sosyal tarih 1970'ler ve 1980'lerdeki gelişmeyle yeniden ele alınabilmiş, aile yapısı, cinsellik, kültür, çocukluk, gençlik, doğum kontrolü gibi konular masaya yatırılmıştır. Sosyolog ve antropologların bu konulara eğilmeleriyle birlikte tarihçiler de bu alanlara yönelmeye başlamıştır (Berktaş, 2015, ss. 23–24).

Avrupa'da yaşanan Sanayi Devrimi feminist hareketlerin ortaya çıkışında önemli bir etkidir. Sanayi Devrimi'yle birlikte kadınlar evin dışına, yani kamusal alana çıkarak üretime katılmaya başlamıştır (Yürüt, 2017, s. 370). Kadınlar, 18. yüzyıldan itibaren yaşadıkları eşitsizliği fark ederek, bunun doğal bir süreç değil, toplumsal ve kültürel bir olgudan ibaret olduğunu kavramış ve bu durumun değiştirilmesi için siyasal ve toplumsal alanda mücadeleye yönelmiştir (Berktaş, 2004, s. 4).

Bedeli bazen ölüm de olsa kadınlar eşitlik için mücadelede tarihi kazanımlar elde etmiştir. Kadınların, 19. ve 20. yüzyıllarda verdikleri mücadele ile sonuç almaları yavaş da olsa, karşılarında güçlü ve ataerkil düzenin bekçisi erkek egemen toplum ve devlet yapısının bulunduğu dikkate alınırca başarılarının takdir edilmesi gerekir. Bu, o denli çetin

bir mücadeledir ki, liberalizmin beşiği sayılan İngiltere’de kadınların oy vermesi 1832 yılında yasaklanmış, genel oy hakkı ancak 1928’de tanınmıştır. Çocukların velayeti konusunda İngiliz anneler, babalarla aynı haklara ancak 1973 yılında kavuşabilmiştir. 19. yüzyılın ortalarına kadar kadınlar, kocalarının ve babalarının mülkü sayılmıştır. Keza 1882 yılına kadar kadınlar mülk sahibi olmak ve işletmek hakkına sahip değillerdi. İngiltere’de eşit ücret yasası 1970’te çıkabilmiştir. Cinsiyet ayrımcılığına karşı yasa 1975’te, evlilik içi tecavüzü suç sayan yasa da 1991 yılında çıkarılmıştır. İngiltere’deki bu tarihsel gelişim kadının ne kadar zorlu koşullarda mücadele verdiğinin önemli göstergesidir. Bu durum, asırlara varan geçmişe sahip ataerkil yapı ve cinsiyetçi kültürlerin, değışmesine yönelik kadın taleplerine, liberal devlet biçimlerinde de, yönetsel, yasal, yargısal ve kültürel olarak büyük direnç gösterildiğini örnekler (Berktaş, 2015, ss. 42–46). Bu nokta, cinsiyetçiliğin az gelişmişlerin ya da geri kalmışların değil; Dođu’nun ya da Güney’in değil; Müslümanların ya da geleneksel toplumların değil; tüm insanlığın sorunu olduğunu gösterir.

Kadınların, 1789 Fransız Devrimi’nden sonra ne denli zor koşullarda ilerleyebildiklerini, aradan geçen bir buçuk asra yakın süreden sonra bugünkü anlamıyla ‘insan hakları’nın, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler’in (BM) kabul ettiği belgeler ve aldığı kararla evrensel hale geldiği söylenebilir. Bu çerçevede, ‘insan hakları’ kavramı, temelini gündeminde görünür oluşturan 1789 Fransız Devrimi’nin ‘insan ve yurttaş hakları’ kavramına yöneltilen “kadınları dışladığı, bu nedenle evrensel olmadığı” yönündeki eleştiriler dikkate alınarak geliştirildi (Berktaş, 2015, s. 35).

Bu noktada feminizmin uluslararası hukuka ilk ve en önemli etkisi şüphesiz insan hakları alanında olduğunu belirtmek gerekir. BM, insan haklarının temel belgesini oluşturan ‘insan hakları Evrensel Bildirgesi’ni 10 Aralık 1948 tarihinde 217 A(III) sayılı

kararıyla ilân etmiştir. BM, söz konusu bildirgenin ilk 10 maddesinde insanın insan olmaktan kaynaklanan haklarını belirlemiştir. Türkiye, 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ‘insan hakları Evrensel Bildirgesi’ni kabul etmiş olup, karar 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı *Resmi Gazete*’de yayımlanmıştır (BM, 1948).

‘insan hakları Evrensel Bildirgesi’, insan hakları alanında daha sonra geliştirilecek diğer belgelere ve faaliyetlere kaynaklık ederek uluslararası insan hakları hukukunun genişlemesinin yolunu açmıştır. İnsan hakları hukuku uzmanlarının üzerinde görüş birliğine vardıkları bir olgu, insan haklarının ‘üç kuşak’tan oluştuğudur. Buna göre, birinci kuşak haklar, ‘sivil ve politik haklar’dır. İkinci kuşak haklar, ‘ekonomik, toplumsal ve kültürel haklar’, üçüncü kuşak haklar ise ‘grup ya da topluluk hakları’dır. Üç kuşak haklara bakıldığı zaman, bu haklar da erkek haklarıdır. Erkeklerin yaşam deneyimleri önceliklerine esas alan haklardır (Berktaş, 2015, s. 36). Hilary Charlesworth’e (1994, s. 59) göre, erkeklerin yaşam tecrübelerine dayanan bu ayrım bir hiyerarşi içerir ve mevcut haliyle kadınlar açısından en acil riskler karşısında cevap üretmez ve kadınları tehlikeyle yüz yüze bırakır.

Bu da 1789’da ‘insan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’ne yöneltilen ‘kadını dışlama’ eleştirisinin, BM’nin ‘insan hakları Evrensel Bildirgesi’ne de yöneltilebileceği anlamına gelir. Nitekim yöneltmiştir de. Bu noktada ‘kadın hakları’ değil, ‘kadının insan hakları’ kavramını kullanmak, ‘insan hakları’ kavramının, tarihsel olarak klasik liberal kuramın çizdiği çerçevede, Batılı, mülk sahibi ve beyaz erkekler tarafından geliştirildiğine dikkat çekmeye yarar. Nitekim, Berktaş (2015, ss. 36–40), ‘insan hakları’ kavramı geliştirilirken kullanılan ‘insan’ soyutlamasının burjuva hümanizminin indirgemeci bir sonucu olduğunu ileri sürerek, bu yönüyle insanlığın sadece bir bölümünü (erkekleri) temsil ettiğini ve bu nedenle de evrensel olamayacağını vurgular.

1970'lerden sonra yükselen ikinci dalga feminizm akımıyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan hak kayıpları konusunda toplumsal bilinçlenme ve duyarlılık artmıştır (Berktaş, 2004, ss. 8–9). Bunun sonucunda BM, kadınlara ilişkin özel bir sözleşme düzenlemiştir. Bu sözleşme, BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiş 'Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'dir (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW). Bu sözleşmenin temel amacı kadın-erkek eşitliğini sağlamaktır (Göztepe, 2005, s. 31). Çok sayıda devletin imza koyduğu bir uluslararası sözleşme olan CEDAW'ın aynı zamanda en çok çekince konan insan hakları sözleşmesi de olması çarpıcı bir ironidir (Acar, 1998). Ancak, bu sözleşme, 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi' dahil olmak üzere var olan uluslararası belgelerin, kadınların sorunlarını ifade etmek bakımında yetersiz olduğunu ve bu konuda düzenlemeler yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Böylece 'kadınların insan hakları' kavramı, uluslararası hukuk belgelerinde fazla yer almaya başlamıştır (Berktaş, 2004, s. 9).

Kuşkusuz 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi' insanlık onuru için çok değerli bir belgedir. Kadınlara yönelik olarak özel düzenleme yapmamış olsa da, ayırım yapılmadan herkesin aynı hak ve özgürlüklere sahip olduğunu güvence altına alır ve liberalizmin 'ayırım yapmama' ilkesine dayanır. CEDAW, kadınlar açısından bu boşluğu doldurmaya yönelik bir belgedir. Bu sözleşmede her alanda cinsiyet ayrımcılığı yasaklamıştır. CEDAW, kadınlara yönelik ayrımcılığı kapsamlı bir şekilde ortaya koyması, her türlü ayrımcılığa karşı çıkması ve kadın-erkek eşitsizliğinin kökenlerinin dikkate alınmasını talep etmesi nedeniyle daha önceki insan hakları belgelerinden daha ileri bir hukuki belge niteliğindedir. Bu sözleşme dışında, 1993'te düzenlenen 'Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı' da 'kadınların insan hakları' konusunda önemli bir gelişme olmuştur. Bu konferansta kadınların insan haklarının tanınması ile dinsel aşırılıklar arasında

yaşanabilecek karşıtlığa dikkat çekilmiştir. Konferansın en önemli özelliği, 'kadınların bütün insan haklarından tam ve eşit olarak yararlanmalarını sağlamanın' hükümetlerin ve BM'nin öncelikli görevleri olarak ilân etmesidir (Berktaş, 2015, ss. 47-48).

Şunu da eklemek gerekir ki feminist yaklaşım açısından uluslararası alanda belgelerle ortaya çıkan ayrımcılık yasağı yeterli değildir. Ayrımcılık eleştirisinin ötesinde zaten öteden beri feminizm hak ve hukuk kavramlarını hem ulusal hem de uluslararası alanda eleştiriye tabi tutulur. Charlesworth'e (1994, ss. 60–61) göre, haklar söylemi soyut ve belirsizdir ve bundan dolayı da manipülasyona açıktır. Ayrımcılıklı olanı korur ve kadınların deneyimlerini de yeterince kapsamaz. Buna rağmen, haklar söyleminin feministler tarafından eleştirel bir biçimde de olsa 'kadının insan hakları'ni dile getirmede kullanılmasının temel nedeni, siyasal ve toplumsal taleplerin dile getirilmesi için herkes tarafından kabul gören bir söylem olmasındandır.

7. TÜRKİYE'DEKİ DÜZENLEMELER

Türkiye, 'kadının insan hakları' bakımından BM'nin en önemli belgesi olan CEDAW'ı 1985 yılında imzalamıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi kabul ederken 'Türk Medeni Kanunu'ndaki kadın-erkek eşitliğine aykırı maddeler nedeniyle birçok çekince koymak zorunda kalmış ancak, çeşitli uluslararası toplantılarda bu çekinceleri kaldıracağı vaadinde bulunmuştur. Diğer taraftan Türkiye, BM'nin '4. Kadın Konferansı'nda kabul edilen 'Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'nı çekince koymadan imzalamış, aynı zamanda CEDAW'a koyduğu çekinceleri kaldırmayı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için eşitlik çerçeve yasası çıkarmayı da taahhüt etmiştir. Aslında Türkiye 1951 yılından itibaren 'Türk Medeni Kanunu'nu yeniden düzenleme çalışmaları için bir komisyon kurmuş ve 1971'de de bir ön tasarı hazırlamıştır. 1984'te ve

1994'te kurulan komisyonlar da ön tasarılar hazırlamıştır. Nihayet, 1998 yılında kurulan komisyon yeni 'Türk Medeni Kanunu' tasarısını kamuoyuna açıklamıştır. Eşlerin eşit haklara sahip olması ilkesinin göz önünde tutulması bakımından aile hukuku alanında önemli bir eşitlik getirdiği kabul edilen bu tasarı, 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. 1998 yılında kabul edilen 4320 sayılı 'Ailenin Korunmasına Dair Kanun' ile şiddete uğrayan veya uğrama ihtimali olan kadınların mahkemeye başvurarak koruma emri çıkartabilmeleri de aile içi şiddeti önlemeye dair olumlu adımlardan olmuştur. Türkiye, 4721 sayılı 'Türk Medeni Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle de CEDAW'a taraf olarak üstlendiği taahhütleri yerine getirmeye çalışmıştır.

Konuya eski ve yeni ceza kanunları açısından bakıldığında, 765 sayılı mülga TCK'da kadının özerk bir birey olarak tanımlandığı söylenemez. Örneğin, kaçırılan veya tecavüze uğrayan kadının evli veya bekâr olmasına göre veya tecavüz olayında kızlık zarının bozulmuş olup olmadığı gibi koşullara göre farklı cezalar öngörülmekteydi. Ayrıca 765 sayılı mülga TCK'nın 438. maddesindeki "ırza geçme ve kaçırmak filleri fuhuşu kendine meslek edinen bir kadın hakkında irtikap olunmuş ise ait olduğu maddelerde yazılı cezaların üçte ikisine kadar indirilir" hükmü, anayasanın ayrımcılığı yasaklayan maddelerine ve adalet duygusuna açıkça aykırı olmasına rağmen, toplumun genel ahlak yargısına dayanarak düzenlenmişti. Suçun mağduru olan kadının önce toplum nezdinde iffetini kanıtlaması gerekli kılınyordu. Bu yaklaşım, kadını, kendi bedeni ve namusunun sahibi özgür birey olarak değil, himayesinde olduğu kişilerin mülkü sayan ataerkil anlayışın bir tezahürüydü. 'Türk Medeni Kanunu'nda değişiklik yapılması tek başına yeterli olmamış, iç hukukun tümünde uyum düzenlemelerinin yapılması gerekli olmuştur. Türkiye'nin taraf olduğu CEDAW gibi uluslararası sözleşmeler ve AB uyum yasaları çerçevesinde, Türkiye'deki kadın hareketlerinin de katkılarıyla TCK değiştirilmiştir. 2004 yılında TBMM'de kabul edilen 5237 sayılı yeni

TCK, 2006'da yürürlüğe girmiştir. Böylece cinsel şiddet içeren suçlar artık 'Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhine Cürümler' olarak değil, kişilere karşı suçlara yer veren, kanunun ikinci kısmında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Türkiye, 1999 tarihli 'CEDAW İhtiyari Protokolü'nü de Eylül 2000'de imzalamış ve 29 Ocak 2003 tarihinde iç hukukun bir parçası olarak yürürlüğe sokmuştur. Bu protokole göre, ülkelerin CEDAW'ı ihlal etmeleri durumunda bireylere ya da gruplara CEDAW Komitesi'ne şikâyette bulunma hakkı tanınırken, uygulamaları denetleme ve gelen şikâyetleri değerlendirme yetkisi tanınmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018, s. 18).

Türkiye, 1995 yılında Pekin'de yapılan '4. Dünya Kadın Konferansı'nda karara bağlanan kadınların eşitliğini sağlamaya yönelik 'Eylem Planı'nın da aktif destekçisidir. Söz konusu planın temel düşüncesi uluslararası alanda tartışmasız olarak kabul edilen, "kadın haklarının ihlali, insan haklarının ihlalidir" saptamasıdır. Diğer taraftan, BM Genel Kurulu'nun, 30 Ocak 2003 tarihli oturumunda kabul edilen kararla da üye ülkelerden kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve namus adına işlenen suçlarla mücadele etmeleri talep edilmiştir. Ayrıca kararda bu suçların hiçbir koşulda 'dinsel veya kültürel değerler' çerçevesinde değerlendirilemeyeceği vurgulanmıştır. BM Genel Sekreterliği'nin 20 Ağustos 2004 tarihli raporu ise namus adı altında kadınlara uygulanan şiddeti özel olarak ele almış ve üye ülkelerden bu şiddetin ortadan kaldırılması için mücadele etmelerini istemiş olması bakımından önemlidir. Türkiye'nin de taraf olduğu bu kararlar ve eylem planları, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve namus adına işlenen suçların ortadan kaldırılması için mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla, ülkelerin sadece devlet organlarıyla değil, sivil toplum kuruluşlarını da konuya dâhil ederek, bilinçlendirme hareketi başlatılması konusunda ülkelere yol gösterici olunmuştur.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü '2018 Türkiye'de Kadın Raporu'nda, CEDAW çerçevesinde atılan adımları şöyle açıklamıştır:

CEDAW'ın 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını CEDAW Komitesine sunmak zorundadırlar. Türkiye bu zorunluluk kapsamında ilk raporunu 1990, Birleştirilmiş 2. ve 3. Dönemsel Raporunu 1997, Birleştirilmiş 4. ve 5. Dönemsel Raporunu 2005, 6. Dönemsel Raporunu ise 2008 yılında CEDAW Komitesi'ne sunmuştur. 6. Ülke Raporunun Temmuz 2010 itibariyle Komite'de savunulmasının ardından talep edilen Ara Dönem Raporu da 2012 yılı içerisinde sunulmuştur. Ülkemizin 7. Ülke Raporu Kasım 2014'te CEDAW Komitesi'ne iletilmiş, 13 Temmuz 2016 tarihinde de CEDAW Komitesi'nin 64. Oturumu çerçevesinde Cenevre'de raporun savunması gerçekleştirilmiştir. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018, s. 17)

CEDAW çerçevesinde atılan adımların dışında, ayrıca söz konusu raporda, yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde Aile Mahkemeleri, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Aile İçi Şiddet, Sığınma Evleri, eğitim, sağlık, çalışma hayatına katılma, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi konularında detaylı bilgilere yer verilmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018).

Türkiye, yedinci dönem ülke raporunu Kasım 2014'te CEDAW Komitesi'ne iletmış ve 13 Temmuz 2016 tarihinde de CEDAW Komitesi'nin 64. oturumu çerçevesinde Cenevre'de savunması gerçekleştirmiştir. Komite, raporun sunulmasından memnuniyet duyduğunu belirtmekle birlikte raporun hazırlanmasında sivil toplum örgütlerinin katılımının yetersiz olması dolayısıyla endişelerini dile getirmiştir. Öte yandan Türkiye'nin 2010 yılından itibaren göstermiş olduğu gelişmenin, özellikle 2012'de 'Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 sayılı Kanun'un kabul edilmesi dâhil olmak üzere gerçekleştirmiş olduğu hukuki reformların memnuniyetle

karşılandığı vurgulanmıştır. Buna karşılık CEDAW Komitesi, namus adına işlenen cinayetlere ilişkin olarak endişelerini dile getirmiş, özellikle TCK'da haksız tahriki düzenleyen 29. maddenin namus cinayetlerinde uygulamadan çıkartılmasına yönelik tavsiyelerde bulunmuştur. Namus cinayetlerine ilişkin olarak görüşler şöyle ifade edilmiştir:

Komite, 'namus' adına işlenen cinayetler de dâhil olmak üzere suçların devam etmesi ve intihara zorlama vakaları veya gizlenmiş cinayetlerin sayısının yüksek olmasından endişe duymaktadır. Taraf Devletin, kadınların öldürülmesini sürdüren ve kadınların öldürülmesine göz yuman 'namus' kavramını reddetmek için halkın farkındalığını artırmaya yönelik çabalarının yetersiz olduğunu endişeyle dile getirmektedir. 'Haksız tahrik' durumunda olayın hafifletici şartlar kapsamında değerlendirilmesini öngören Ceza Kanununun 29. maddesinin 'namus' adına işlenen cinayetlere uygulanmadığı yönündeki bilgilerin Taraf Devlet tarafından verildiğini belirtmektedir. Ancak Komite, 29. maddenin uygulanmasını açık bir şekilde yasaklayan hükmün yalnızca 'töre' adına işlenen cinayetlere yönelik olduğu ve bu yüzden 'namus' adına işlenen cinayetleri her zaman kapsamayabileceği göz önünde alındığında bunun yeterli bir hukuki koruma teşkil etmediği konusunda endişe duymaktadır.

Komite, Taraf Devletin 'namus' adına işlenen tüm suçların yeterli bir şekilde kovuşturulması ve cezalandırılmasına yönelik çalışmalarını arttırmasını ve şunları gerçekleştirmesini tavsiye etmektedir:

(a) 'Namus' adına işlenen suçların Ceza Kanununun 29. maddesinin uygulama kapsamından açık bir şekilde çıkarılması amacıyla Kanunda değişiklik yapılması;

(b) Kadın ve kızların intiharı, yaşadıkları kazalar ve diğer şiddet dolu ölüm vakalarının, tıbbi ve/veya psikolojik otopsi gibi adli tıp yöntemleri ve diğer yöntemlerle etkili bir şekilde soruşturulmasının sağlanması;

(c) Savcı ve hâkimlerin Ceza Kanununun intihara dair 84. maddesinin uygulanmasının gerektiği durumlarda bu maddeyi katı bir şekilde uygulamalarının sağlanması;

(d) Bir erkek veya ailenin namus ve prestijinin akrabası olan kadınların hareketleriyle ilişkili

olduğuna dair olarak ataerkil tutumlara dayalı olan ve kadınları kontrol etmeye ve kişisel özerkliklerini sınırlamaya hizmet eden ve Sözleşmeye aykırı olan kavramların sonlandırılması. (CEDAW Komitesi, 2016, s. 9)

Açıkça görülüyor ki, CEDAW Komitesi'nin dikkat çektiği noktalar tam da namus cinayetlerinin ortadan kaldırılmasına ve kadınların korunmasına dönük taleplerdir.

8. SONUÇ

Genel olarak bu makalede toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilebilmesinin en önemli boyutunu oluşturan kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması bağlamında namusa dayalı şiddetin en uç tezahürü olan namus cinayetlerinin Türkiye'deki mevzuat ve uygulama açısından hukuksal değerlendirmesi yapılmıştır. Türkiye, namusa dayalı şiddetin görüldüğü Müslüman toplumlar arasında sayılmasının yanı sıra Batılı anlamda seküler, rasyonel ve modern hukuk sistemini benimsemesi nedeniyle ilginç bir örnektir de. Türk hukuk sistemi, çağdaş hukuk normları ve geleneksel toplumsal değerler arasında gidip gelirken, Avrupa Birliği uyum süreci, uluslararası düzenlemelerin kabul edilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinin en önemli bileşenlerinden biri olan "muhasır medeniyetler seviyesine" ulaşma hedefi, son tahlilde tercihin geleneksele karşı modernden yana olmasını sağlamıştır. Anayasa Mahkemesi'nin 765 sayılı mülga TCK'nın 462. maddesinin Anayasa'ya aykırılık iddiasını reddetmesi Türk yargısının gelgitlerine örnektir.

Buna ek olarak, ataerkil düzenin toplumun her alanında olduğu gibi hukuk sisteminin de kuramına, uygulamalarına ve normlarına nüfuz ettiği açıktır. Kadının kendi hayatı ve bedeni üzerinde vermiş olduğu kararları erkek bakış açısı ile değerlendirip cezai yaptırımların bu bakış açısıyla belirlediği görülmektedir. Batı'da 1978 yılında ilk defa ortaya

atılan ve 1980 sonrasında gelişen 'Feminist Hukuk Teorisi', hukukun toplumsal cinsiyet açısından sorunlu yönlerini ortaya koyarak, hukuki eşitlik kavramını tartışmaya açmıştır (Gürgey, 2014, ss. 29–30). Bu teori, bu çalışmanın sınırları içinde değerlendirilmemiştir. Ancak, burada dikkat çekilen sorunların üstesinden gelinebilmesi, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan hak ihlallerinin ortadan kaldırılabilmesi ve hukuksal zeminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için uygulamadaki kadın sorunlarını odak noktası olarak belirleyen 'Feminist Hukuk Teorisi', göz ardı edilmeyecek kadar önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abdelhadi, W. (2016). *Honour Crimes and Violence against Women: Preventing and Punishing Honour Crimes*. Tilburg University.
- Acar, F. (1998). Kadınların İnsan Hakları: Uluslar arası Yükümlülükler. O. Çitci (Ed.) içinde, *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Anayasa Mahkemesi. (1998, Kasım 22). TCK 462. Madde İptal Talebi. *Anayasa Mahkemesi*. 01.01.2018 tarihinde <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/548fbb07-f326-412e-a54e-372df01e22cb?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> adresinden erişildi.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Alşahin, M. E., & Çakır, K. (2017). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayıncılık.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. İçinde *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 7*. 05.06.2017 tarihinde http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf adresinden erişildi.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin Cinsiyeti* (5.Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- BM. (1948). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. 10

- Haziran 2018 tarihinde,
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigt_hs_turkce.pdf adresinden erişildi.
- Bozarslan, F. (2017, Temmuz 6). Ablaya töre infazına, iyi hal indirimi ve beraat. *CNNTÜRK*. 06.03.2018 tarihinde
<https://www.cnnturk.com/turkiye/ablaya-tore-infazina-iyi-hal-indirimi-ve-beraat> adresinden erişildi.
- Çakmut, O. Y. (2018). Kavramsal Olarak Kadına Karşı Şiddet/Cinsel Şiddet ve Türk Ceza Hukukunda Cinsel Saldırı Suçunun Genel Değerlendirmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 49–54.
<https://doi.org/10.26695/mukatcad.2018.16>
- Caporal, B. (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- CEDAW Komitesi. (2016). Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Komitesi Nihai Gözlem Raporu (2016) CEDAW/C/TUR/CO/7. 10 Haziran 2018 tarihinde
<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/CEDAW-Komitesinin-Nihai-Yorumlari.pdf> adresinden erişildi.
- Centel, N., Zafer, H., & Çakmut, Ö. (2017). *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar I*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Charlesworth, H. (1994). What are the 'Women's International Human Rights? R. J. Cook (Ed.) içinde, *Human Rights of Women: National and International Perspectives* (ss. 58–84). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Dağlar, A. (2001, Haziran 12). Töre Cinayetine Ağır Tahrik İndirimi. *Hürriyet*. 06.08.2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/tore-cinayetine-agir-tahrik-indirimi-39248303> adresinden erişildi
- Faqir, F. (2001). Intrafamily Femicide in Defence of Honour: The Case of Jordan. *Third World Quarterly*, 22(1), 65–82.
- Göztepe, E. (2005). Namus Cinayetlerinin Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Yasasının Bir Değerlendirmesi. *TBB Dergisi*, (59), 29–48. 02.04.2018 tarihinde
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-59-152> adresinden erişildi.
- Gürgey, F. İ. Ç. (2014). Feminist Hukuk Kuramı Nedir? *Hukuk Kuramı, Cinsel Pol(5)*, 28–44. 05.04.2018 tarihinde
http://www.hukukkurami.net/editor/Sayi_5/05_03_gurgey.pdf adresinden erişildi.
- Idriss, M. M. (2011). Honour, violence, women and Islam – an introduction. M. M. Idriss & T. Abbas (Ed.) içinde, *Honour, Violence, Women and Islam* (ss. 1–15). New York: Routledge.
- İstanbul Barosu Yargıtay Karar Arşiv. (2011). 28 Nisan 2018 tarihinde,
<http://bilgibankasi.istanbulbarosu.org.tr/karar/tore-saikiyle-kasten-insanoldurme/jzxD> adresinden erişildi.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2018). Türkiye’de Kadın. 28 Nisan 2018 tarihinde,
<https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin> adresinden erişildi.
- Kaya, K. (2014). Kanun ve Kültür:Töre Kavramının Hukuki ve Sosyolojik Bir Analizi. *TAAD*, (16), 405–440. 15.04.2018 tarihinde
www.taa.gov.tr/.../kanun-ve-kultur-tore-kavraminin-hukuki-ve-sosyolojik-bir-analizi-...%0A%0A%0A%0A%0A adresinden erişildi.
- Koca, M., & Üzülmmez, İ. (2018). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayıncılık.
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. (2004, 12 Ekim). 5237 Sayılı TCK. 05.03.2018 tarihinde
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> adresinden erişildi.
- Sev’er, A., & Yurdakul, G. (2001). Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey. *Violence Against Women*, 7(9), 964–998.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., & Önok, R. M. (2016). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2003). *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri (Sosyo-Kültürel Antropolojik Yaklaşım)*. Ankara: Naturel Yayıncılık.

Yargıtay. (1989). E. 1989/1-133, K. 1989/192, T. 22.05.1989. *Yargıtay Kararları Dergisi*, XV(10), 1468–1469. 08-05.2018 tarihinde <https://www.yargitay.gov.tr/dergi/yargitay-kararlari-dergisi/ekim-1989/279> adresinden erişildi.

Yürüt, B. (2017). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi ve Hukuki Talepleri. *TBB Dergisi*, (Özel Sayı), 365–396. 15.05.2018 tarihinde <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-2017-1728> adresinden erişildi.

